

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL

VISIE OP ONDERWIJS

INHOUD

0. Woord vooraf

I. Inleiding

II. Omgevingsanalyse

1. Europese context
2. Vlaamse context
3. Brusselse context

III. Onderwijsvisie

De 5 pijlers van de visie op onderwijs

IV. Visie op kwaliteitsvol onderwijs

V. Visie op relevante beleidsthema's

1. Kwaliteitscultuur
2. Verwevenheid onderwijs-onderzoek
3. Internationalisering
4. Meertaligheid
5. Motiverende studieomgeving
6. Flexibilisering
7. Democratisering van het onderwijs
8. Duurzame ontwikkeling in het onderwijs

0. Woord vooraf

De vijf pijlers van de “VUB visie op onderwijs” werd door de Raad van Bestuur goedgekeurd op 6 maart 2012. In dit document staat beschreven welke algemene, generieke attitudes en gedragscompetenties we onze studenten willen bijbrengen via ons onderwijs.

In elke opleiding moeten de inhoud van het curriculum, de werkvormen en de daaraan verbonden evaluatievormen en de attitudes van het academisch personeel ertoe bijdragen dat elke student deze competenties verwerft.

De implementatie van de “VUB visie op onderwijs” in de onderwijscurricula is een van de beleidsdoelstellingen in de Strategische plannen van de Faculteiten.

Ons onderwijs moet een aantal kwaliteitskenmerken hebben die essentieel zijn om de visie te realiseren. Wat onze “Visie op kwaliteitsvol onderwijs” is wordt in dit document in 9 punten aangegeven.

Om de implementatie van deze visies te stroomlijnen en te ondersteunen geven we aan welke invulling we geven aan een aantal begrippen en beleidsthema’s - zoals democratisering van het onderwijs, de nexus onderwijs-onderzoek, enz...- , steeds vertrekkende van onze missie en waarden (uitbreiding goedgekeurd op de Raad van Bestuur van december 2014)

We hebben ervoor geopteerd eerst een omgevingsanalyse te maken omdat de Vlaamse universiteiten zeer sterk afhangen van regionale en Europese regelgeving, waardoor het beleid van een universiteit deels gestuurd is door externe factoren en binnen decretale randvoorwaarden moet gevoerd worden. Specifiek voor de VUB is de Brusselse context van primordiaal belang. Brussel is voor de VUB de “unique selling point”.

In het Algemeen Strategisch Beleidsplan van de VUB (ASP1 2009-2012 en ASP2 2012-2016), en in het Geïntegreerd Beleidsplan Onderwijs -dit is het samenvoegen van het deelbeleidsplan Onderwijs van het Departement Onderwijsbeleid en de beleidsplannen

Onderwijs van de verschillende faculteiten- worden strategische en operationele doelstellingen en projecten geformuleerd, nodig om de Visie op Onderwijs VUB breed te implementeren. Specifieke aspecten op het vlak van internationalisering van het onderwijs zijn opgenomen in het deelbeleidsplan Internationalisering.

I. Inleiding

De Vrije Universiteit Brussel (VUB) is ontstaan uit de Université Libre de Bruxelles (ULB) die in 1834 door de Brusselse advocaat van Vlaamse oorsprong, Pierre-Théodore Verhaegen, gesticht werd. Het was zijn bedoeling een universiteit op te richten die onafhankelijk zou zijn van Staat en Kerk en waar academische vrijheid zou heersen.

De VUB heeft als enige Vlaamse universiteit het principe van 'Vrij Onderzoek' in haar statuten ingeschreven. Dit principe is gebaseerd op een tekst van de Franse wiskundige en natuurfilosoof Henri Poincaré (1854-1912) die zegt dat:

*Het denken mag zich nooit onderwerpen,
noch aan een dogma,
noch aan een partij,
noch aan een hartstocht,
noch aan een belang,
noch aan een vooroordeel,
noch aan om het even wat,
maar uitsluitend aan de feiten zelf,
want zich onderwerpen betekent het einde van alle denken.*

Hoogstaand academisch onderwijs is bij de VUB gebaseerd op een mens- en maatschappijvisie waarin fundamentele waarden van de Universitaire Gemeenschap zijn vervat : vrije oordeelsvorming, sociale bewogenheid, kritische vorming en verantwoordelijkheid. In haar visie op onderwijs stelt de VUB dit principe van "Vrij Onderzoek" én haar humanistische waarden voorop. Deze humanistische waarden zijn: het centraal stellen en uitgaan van de waarde van de mens, de nadruk op vorming, rede en redelijkheid, wereldburgerschap, streven naar zelfontwikkeling, autonomie, verantwoordelijkheid, kritisch denken, gelijkwaardigheid, openheid en verdraagzaamheid. Humanisme is voor de VUB geen vrijblijvende theorie maar een levenspraktijk. De VUB schaart zich achter een vrijzinnig humanistisch wereldbeeld en wil vanuit deze visie een antwoord bieden op huidige en toekomstige maatschappelijke vragen en uitdagingen.

Als volwaardige universiteit in het kosmopolitische Brussel willen we gepercipieerd worden als een onafhankelijk open universitair platform, ingebed in internationale netwerken. Onze attitude is er één van dialoog en kritische discussie gevoed door kwaliteitsvol onderzoek zonder vooroordelen, dogma's of religieuze vooringenomenheid, zodat studenten wereldwijd

- die anders nooit rechtstreeks met elkaar in contact zouden komen – zich er thuis voelen en participeren in een hechte gemeenschap.

“Eenheid in diversiteit” houdt voor ons meer in dan enkel de integratie van buitenlandse studenten, vorsers en professoren in het lokale ecosysteem. Deze vorm van *diversiteit* is voor ons de directe implementatie van de *universitas*-gedachte, onontbeerlijk om zelfstandige wereldburgers op te leiden die lokaal kunnen handelen *en* globaal denken. Als open universitair platform bieden we ruimte voor abstractie van de dagelijkse problemen en koesteren we *early adopters* van nieuwe technologieën, wetenschappelijke theorieën en maatschappelijke modellen. Aldus wensen we de bron van nieuw creatief talent te zijn met een duidelijke interculturele focus die verder gaat dan het evidente en die open staat voor nieuwe ideeën en zienswijzen.

II. Omgevingsanalyse

1. Europese context : regelgeving m.b.t. het hoger onderwijs

Het Bologna-proces, gestart in 1999 door de Raad van Europa, heeft een brede agenda gericht op de creatie van een Europese Hoger Onderwijsruimte/European Higher Education Area (verder: EHEA) waarbinnen nationale en regionale systemen van hoger onderwijs zich ontwikkelen die coherenter, transparanter en onderling meer vergelijkbaar zijn.

De erkenning van kwalificaties en van in het buitenland doorgebrachte studieperioden is hierbij een sleutelgegeven aangezien één van de voornaamste doelstellingen van de EHEA is om de maximale mobiliteit van studenten en gediplomeerden hoger onderwijs te bevorderen en te vrijwaren.

Om dit te kunnen bewerkstelligen werden ook al vroeger, vóór het Bologna-‘tijdperk’, initiatieven genomen, o.m. toen in 1997 in Lissabon de ‘Council of Europe/UNESCO Convention on the recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region’ werd aangenomen. Op 31 maart 2012 was deze Conventie inmiddels door 53 landen geratificeerd. Waar voordien de erkenning van buitenlandse kwalificaties door ontvangende landen eerder als de uitzondering gold, wordt door de Conventie het omgekeerde vooropgesteld. Behalve wanneer wordt aangetoond dat er substantiële verschillen zijn tussen de eigen en de buitenlandse kwalificaties, wordt de erkenning ervan voortaan als de normale situatie beschouwd.

Dergelijke wijziging van focus, van benadering en van mentaliteit kon in de praktijk alleen worden gerealiseerd als het wederzijdse vertrouwen in elkaars onderwijssystemen voldoende groot zou zijn en *ergo*, voldoende kwaliteitsgaranties betreffende de inrichting van het hoger onderwijs aanwezig zouden zijn, zowel op instellingsniveau als op landelijk (of regionaal) niveau.

Deze paradigmaverschuiving heeft er op Europees niveau toe geleid dat een discussie ontstond over systemen van kwaliteitsborging die hiervoor gecreëerd en geïmplementeerd dienden te worden. De ‘European Association for Quality Assurance’ (ENQA) kreeg in 2003 in het Berlijn-communiqué het mandaat om hiervoor enerzijds standaarden, procedures en richtlijnen voor interne en externe kwaliteitsborging uit te werken en anderzijds om na te gaan of een adequaat systeem van peer review kon worden ontwikkeld voor agentschappen voor kwaliteitsborging en accreditatie. Deze inspanningen hebben uiteindelijk vorm gegeven

aan de 'Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area' die in 2005 door de Europese ministers voor onderwijs in Bergen werd aangenomen. Om hier verdere uitvoering aan te geven werd in 2006 door het Europese Parlement en door de Raad van de Europese Unie een Aanbeveling uitgevaardigd die instellingen voor hoger onderwijs aanmoedigt systemen voor interne kwaliteitszorg op te zetten. Tegelijk zet ze agentschappen voor accreditatie aan om de 'Standards and Guidelines' te implementeren. Ook werd er verder impuls gegeven aan de oprichting van een 'European Register of Quality Assurance Agencies' (EQAR) dat zou toelaten aan de hoger -onderwijsinstelling om het agentschap te kiezen dat het best tegemoet komt aan haar behoeften en profiel.

Bijna alle landen hebben inmiddels nationale kwaliteitsborgingssystemen opgezet en een of meer organisaties voor kwaliteitsborging of accreditatie opgericht. Een meerderheid van Europese instellingen voor hoger onderwijs hebben ondertussen systemen voor interne kwaliteitsbeoordeling geïmplementeerd.

Op Europees niveau werden ook instrumenten ontwikkeld die de erkenning van kwalificaties en van studieperioden die in het buitenland worden doorgebracht , verder faciliteren, ondermeer door het gebruik van het European Credit Transfer System (ECTS). Om in het kader van mobiliteit transparantie en vergelijkbaarheid van kwalificaties te vergroten werd, eveneens in 2005, het 'Qualifications Framework for the European Higher Education Area' aangenomen door de Europese ministers voor Onderwijs. Hierin worden de drie cycli van het hoger onderwijs aan de hand van descriptorren gedefinieerd.

Met de aannname van het 'European Qualifications Framework for Lifelong Learning' (EQF-LLL) in 2008 door het Europese Parlement en de Raad van Europa kon het EHEA-raamwerk gekoppeld worden aan acht onderscheiden niveaus van levenslang leren. Deze niveaus worden gedefinieerd middels leerresultaten op het vlak van kennis, vaardigheden en attitudes. De Vlaamse Kwalificatie Structuur werd hierop geënt. In het kader van het nieuwe accreditatiestelsel (NAS) worden deze leerresultaten (domeinspecifieke op Vlaams niveau, opleidingsspecifieke op instellingsniveau) momenteel uitgeschreven voor de bachelor- en masteropleidingen. Aan de hand van deze vastgelegde leerresultaten zal binnen de EHEA een degelijke, inhoudelijk transparante en faire vergelijking en valorisatie van buitenlandse kwalificaties kunnen plaatsvinden.

Het Leuven/Louvain-la-Neuve-communiqué, aangenomen door 46 ministers verantwoordelijk voor hoger onderwijs van de landen die de Bolognaverklaring ondertekenden, fomuleert de doelstellingen en prioriteiten voor de Europese Hogeronderwijsruimte voor de periode 2010-2020. Naast aandacht voor de sociale dimensie van het hoger onderwijs, voor levenslang leren en het belang van de arbeidsmarktgerichtheid van opleidingen, wordt het engagement aangegaan om er tegen 2020 voor te zorgen dat 20 % van de studenten die dan afstuderen een internationale ervaring tijdens hun studies (geïntegreerd) hebben opgedaan.

2. Vlaamse context : regelgeving m.b.t. het hoger onderwijs

Zoals reeds geschetst werden belangrijke Europese doelstellingen met betrekking tot mobiliteit, erkenning en inzetbaarheid van afgestudeerden van het hoger onderwijs in het afgelopen decenium op het Vlaamse beleidsniveau vertaald en uitgewerkt in concrete regelgeving. Als één van de voornaamste realisaties kan hierbij verwezen worden naar de Vlaamse kwalificatiestructuur, in het kader waarvan de opleidings specifieke leerresultaten worden uitgeschreven die de basis vormen voor de externe kwaliteitscontrole volgens het nieuwe accreditatiestelsel. Het gebruik van het Vlaams studiepuntensysteem, volledig gebaseerd op het Europese ECTS-systeem is een belangrijk 'instrument' in deze Europese context.

De beleidsmatige vertaling van de krachtlijnen van deze Europese initiatieven, zoals initieel verwoord in de Bologna-verklaring, werd in Vlaanderen door middel van een aantal decreten doorgevoerd. Door het decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen wordt ondermeer de 3-ledige hoger onderwijsstructuur van bachelor, master en doctoraat ingevoerd.

Het Flexibiliseringsdecreet van 30 april 2004 heeft het kader geschetst om flexibel onderwijs mogelijk te maken en beoogt daarmee de verdere democratisering van het hoger onderwijs te bewerkstelligen. Het hanteren van het begrip "flexibilisering" van het hoger onderwijs heeft op veel aspecten van het hoger onderwijs impact: ondermeer op de toegang tot het hoger onderwijs, op de leeromgeving, op de opbouw van het curriculum en op de organisatie van het onderwijs.

Alhoewel de implementatie van deze flexibilisering tot de autonomie van de instellingen behoort, zijn de decretale bepalingen dwingend van aard waardoor (extra) investeringen van middelen en personeel noodzakelijk zijn geweest om deze implementatie mogelijk te maken. Voor een middelgrote instelling zoals de VUB betekent dit relatief grotere investeringen in verhouding tot grotere instellingen.

De invoering van de bachelor-masterstructuur in Vlaanderen heeft geleid tot een binair hoger onderwijssysteem waarbij de inhoudelijke oriëntatie van de opleidingen als uitgangspunt werd gehanteerd: de professioneel gerichte opleidingen versus de academisch gerichte opleidingen. De vroegere opleidingen van twee cycli van de hogescholen werden *de iure* reeds als academische opleidingen erkend, maar konden pas als volwaardige academische opleidingen worden beschouwd wanneer ze succesvol een traject van "academisering"

hebben doorlopen, het proces van versterking van de verwevenheid van onderzoek en onderwijs. Om dit proces te realiseren werden deze opleidingen geïntegreerd in de universiteiten.

Gevolggevend aan de Europese voorschriften inzake mobiliteit heeft de Vlaamse overheid het actieplan mobiliteit “Brains on the move” goedgekeurd, waarin strategische en operationele doelstellingen worden vooropgesteld. Naast studentenmobiliteit *an sich* wordt hierbij aandacht geschonken aan de (verdere uitbouw van de) internationale dimensie van de curricula en het verwerven van competenties die hiermee verbonden zijn (taalvaardigheid, communicatievaardigheden, interculturaliteit, ‘global awareness’, ...). Initiatieven inzake internationalisering worden echter ernstig belemmerd door een stringente taalregeling waaraan de instellingen voor hoger onderwijs zich dienen te houden.

Met de invoering sedert 2008 van het huidige model van overheidsfinanciering van het Vlaamse hoger onderwijs wordt momenteel ongeveer € 1,5 miljard verdeeld onder de instellingen. Sindsdien is deze financiering in belangrijke mate output-gedreven; de prestaties op het vlak van onderzoek – in termen van publicaties en doctoraten – en op het vlak van onderwijs – in termen van verworven credits en uitgereikte diploma’s – bepalen de omvang van de werkingsmiddelen van een instelling. Algemeen wordt aangevoeld dat dit systeem evenwel te traag reageert op de evoluties en toename van de reële kosten om het hoger onderwijs te organiseren, wat een daadkrachtig onderwijsbeleid op instellingsniveau hypothekeert.

De middelen die door de overheid via het financieringsmodel ter beschikking worden gesteld aan de instellingen kunnen niet vrij worden aangewend: enerzijds zijn er ‘geormerkte’ gelden, anderzijds decretale voorschriften inzake besteding. Een andere problematiek betreft de wanverhouding tussen de toegekende middelen en verschillende opdrachten die een instelling dient uit te voeren.

Naast de bovenstaande geschetste context dient nog opgemerkt dat sedert het Universiteitsdecreet van 1991 het Vlaamse hoger onderwijs wordt gekenmerkt door een verdere formalisering en juridisering, en dit voornamelijk om redenen van transparantie en objectivering.

3. Brusselse context (1) (2) (3) (4) (5)

Brussel is voor de VUB de “unique selling proposition”. De ligging van de VUB in Brussel creëert opportuniteiten en uitdagingen, maar soms ook bedreigingen, die ertoe leiden dat de VUB zich onderscheidt van de andere Vlaamse universiteiten. De interactie met Brussel als multiculturele, meertalige, sociaal gelaagde wereldstad is voor onze studenten een unieke stimulus voor hun ontwikkeling als verantwoordelijke burger die gewapend is tegen de

actuele en toekomstige maatschappelijke uitdagingen. De Brusselse context is belangrijk voor de realisatie van onze onderwijsvisie en bepalend voor sommige beleidsacties op het vlak van onderwijs. De VUB is een meerwaarde voor Brussel.

Hieronder worden een aantal belangrijke elementen van de Brusselse context geschetst.

1. De VUB in Institutionele context

De VUB is gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). Het BHG is sinds 1989 een autonoom tweetalig gewest, naast het Vlaamse en het Waalse Gewest. Het BHG bestaat uit 19 gemeenten en beslaat een oppervlakte van 162 km², dit is 0.5% van de oppervlakte van het land. Het BHG telt ongeveer 1.15 miljoen inwoners, dit is 10% van de totale Belgische bevolking. Eén van de 19 gemeenten is Brussel-stad met een oppervlakte van 32.6 km². Brussel-stad zelf omvat 6 zeer verschillende en geografisch verspreide entiteiten, waaronder de Vijfhoek (het historisch stadscentrum), de Europese wijk, de Louisalaan en Laken. Het BHG wordt gekenmerkt door een duidelijke ruimtelijke differentiatie tussen de armere wijken, gemengde buurten en welvarende stadsdelen. Het BHG wordt "Brussel" genoemd.

Het BHG wordt bestuurd door een gewestregering. De Brusselse hoofdstedelijke regering wordt geleid door een minister-president en telt 4 ministers (2 Nederlandstalige en 2 Franstalige) en 3 staatssecretarissen. Deze regering heeft een aantal bevoegdheden, ondermeer mobiliteit, ruimtelijke ordening, internationale uitstraling, leefmilieu en wetenschappelijk onderzoek, maar heeft geen bevoegdheid inzake onderwijs en heeft dus ook geen globale strategie inzake onderwijs in Brussel. De bevoegdheden voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel liggen bij de Vlaamse Gemeenschap (zie verder).

De institutionele complexiteit van België is opmerkelijk. België is een federale staat waarin er naast het federale niveau drie Gewesten en drie Gemeenschappen bestaan. De 3 Gewesten zijn bevoegd voor materies die te maken hebben met het grondgebied. De 3 Gemeenschappen (Vlaamse gemeenschap, Franse gemeenschap en Duitstalige gemeenschap) zijn verantwoordelijk voor eerder persoons- en taalgebonden materies, zoals onderwijs, cultuur, gezondheidszorg,...

Op het grondgebied van het BHG zijn er echter twee Gemeenschappen actief: de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap. Dit vroeg om specifieke Brusselse 'gemeenschapsinstellingen'. Om de gemeenschapsbevoegdheden in het BHG uit te oefenen, werden de volgende Gemeenschapscommissies opgericht, elk bevoegd voor beleidsinitiatieven inzake gemeenschapsmateries van hun gemeenschap: de Franse Gemeenschapscommissie (Commission Communautaire Française, COCOF) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). Een 3de Gemeenschapscommissie, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) werd opgericht voor gemeenschapsmateries die niet uitsluitend onder één van beide gemeenschappen vallen.

Brussel heeft een meervoudig bestuurlijk statuut : het is de hoofdstad van België, maar ook de hoofdstad van Vlaanderen en van de Franse Gemeenschap. In Brussel zijn dan ook de federale overheidsdiensten, de verschillende parlementen en de administratieve diensten van de Vlaamse en Waalse overheden gevestigd. Verder fungeert Brussel ook als politiek centrum binnen de EU. Naast de Europese instellingen hebben ook vele andere internationale organisaties, bedrijven en ngo's hun zetel in Brussel. Brussel is uitgegroeid tot een van de belangrijkste politieke/diplomatieke wereldhoofdsteden.

2. Het hoger onderwijslandschap in Brussel

Het BHG telt ongeveer 91000 studenten in het hoger onderwijs (excl. onderwijs voor sociale promotie) (2011-2012), waarvan ongeveer 27000 studenten in het Nederlandstalig hoger onderwijs en een 64000-tal studenten in het Franstalig hoger onderwijs. In totaal zijn er ongeveer 52000 studenten aan de universiteiten, 32000 studenten aan hogescholen en een 7500-tal studenten in het hoger kunstonderwijs.

De bovenvernoemde cijfers bevatten de studenten in instellingen van hoger onderwijs die gefinancierd worden met Belgische publieke middelen.

Kenmerkend voor de stijgende internationalisering en uitstraling van Brussel is de vestiging in Brussel van buitenlandse universiteiten die gebruik maken van het merk Brussel, hoofdstad van Europa, om zich te profileren. Deze universiteiten bieden Engelstalig onderwijs in Brussel aan, wat de Vlaamse hoger onderwijsinstellingen omwille van Vlaamse decretale regels slechts in beperkte mate kunnen.

Het BHG telt aan Nederlandstalige zijde 5 hoger onderwijsinstellingen gefinancierd door de Vlaamse Overheid, die ongeveer 21 vestigingsplaatsen hebben in het BHG : de Erasmushogeschool, de HUB-EHSAL (sinds 1/1/2014 gefusioneerd met de Katholieke Hogeschool St Lieven tot de HUB-KAHO en sinds september 2014 Odisee genoemd) , de HUB-KU Brussel (sinds 1/1/2014 gefusioneerd met de Katholieke Universiteit Leuven), de LUCA School of Arts en de VUB. De Universitaire Associatie Brussel die de Erasmushogeschool en de VUB omvat, is goed voor meer dan 15000 studenten.

De VUB rekruteert haar studenten in de eerste plaats in de provincie Vlaams-Brabant (de rand van Brussel) (gemiddeld 46% berekend over de academiejaren 08-09 tot 12-13) en in veel mindere mate in het BHG (gemiddeld 16%).

3. Demografische evolutie van Brussel

Bevolking en bevolkingsvooruitzichten in de 3 Gewesten.

	2000	2010	2020
BHG	959.318	1.072.063 Aangroei t.o.v. 2000: 11.75%	1.200.108

			Aangroei t.o. v. 2000 : 25.10%
Vlaams Gewest	5.940.318	6.230.774 Aangroei t.o.v. 2000 : 4.89%	6.586.713 Aangroei t.o.v. 2000 : 10.88%
Waals Gewest (m.i.v. Duitse Gemeenschap)	3.339.516	3.504.559 Aangroei t.o.v. 2000 : 4.94%	3.751.511 Aangroei t.o.v. 2000 : 12.43%

Uit: Federaal Planbureau, Bevolkingsvooruitzichten per gewest 2000-2061

Men ziet dus een veel grotere bevolkingsaanroei in het BHG in vergelijking met de andere gewesten. Cijfers tonen ook aan dat de gemiddelde leeftijd van de bevolking in het BHG daalt, daar waar in de andere gewesten de gemiddelde leeftijd stijgt. Het aantal jongeren in Brussel groeit meer dan in de rest van Vlaanderen. Dit hangt samen met internationale migratie, voornamelijk binnen de bevolking van allochtone origine. Meer dan 50% van de Brusselse bevolking is afkomstig uit het buitenland of geboren uit ouders die migreerden. Brussel verliest echter ook een deel van haar bevolking via interne migratie naar andere gewesten (o.a. de rand van Brussel). De instroom is echter groter dan de uitstroom. De instroom betreft voornamelijk jongeren, daar waar vooral mensen uit oudere leeftijdsgroepen uitstromen. Dit betekent een permanente verjonging van de volwassen bevolking en een oververtegenwoordiging van jongvolwassenen in Brussel. Brussel trekt daarenboven voortdurend jonge mensen aan met een enorm potentieel aan talent en ideeën. De onderwijsfunctie van Brussel speelt hier een belangrijke rol in. Ook de aanwezigheid van de Europese en andere internationale instellingen en de hieraan gekoppelde internationale migratie dragen bij tot het dynamisch karakter van Brussel.

Deze gegevens wijzen op een opportuniteit voor de VUB en het vooruitzicht op een groeiend rekruteringspotentieel. Vergeleken met de andere Vlaamse universiteiten en hogescholen ondervinden de Brusselse Nederlandstalige instellingen echter een rekruteringsdeficit omwille van het belangrijke verschil van dominante stadstaal ten opzichte van de onderwijstaal.

4. Brussel, een meertalige stad

Het periodiek wetenschappelijk taalbarometeronderzoek (TB1, TB2 en TB3) heeft als doel een beeld te schetsen van de Brusselse taalsituatie. Brussel is een migratie regio bij uitstek en met de huidige internationalisering van de bevolking stijgt ook de diversiteit aan thuistalen. De TB3 uitgevoerd in 2013, noteert dat in Brussel 104 talen goed tot uitstekend worden gesproken. Frans is momenteel de meest gekende taal (in de betekenis "goed tot uitstekend spreken"), gevolgd door het Engels en dan het Nederlands. Er is echter een opgang van het Arabisch en er is een groeiende groep van Brusselaars die geen enkele van de drie contacttalen goed beheerst. Het aandeel eentalige Franstalige en Nederlandstalige gezinnen

samen is minder dan 40% van de bevolking. Het aantal eentalige inwoners daalt sterk. De helft van de jongeren beneden 25 jaar groeit op in taalgemengde gezinnen.

5. Socio-economisch profiel van Brussel

Zoals hierboven vermeld kent Brussel ook een interne migratie naar andere gewesten. Meer welstellende gezinnen van tweeverdieners verlaten de stad. Dit zorgt voor een constante daling van het gemiddeld belastbaar inkomen tot ver beneden het gemiddelde van het land. Het zijn dus de armere gezinnen die in de stad blijven. Verder worden grote steden algemeen beschouwd als aantrekkelijke plaatsen om werk te vinden met als gevolg dat meer mensen met een laag inkomen naar de stad komen. Wel dient vermeld dat de inkomens van bepaalde internationale werknemers niet in de statistieken verschijnen.

Er is een duidelijke ruimtelijke segregatie binnen Brussel met een aanzienlijke kloof tussen de armste en de rijkste gemeenten. De werkloosheidsgraad in Brussel is 20% maar loopt in sommige wijken op tot meer dan 40%. De werkloosheidsgraad in Vlaanderen is 8%. Er is een aanzienlijk aandeel aan laaggeschoolde werkzoekenden en onvoldoende werkgelegenheid voor deze categorie mensen. Voor elke vacature voor laaggeschoolden in de hoofdstad zijn er 112 werkzoekenden. De arbeidsmarkt in Brussel wordt gekenmerkt door een aanzienlijke mismatch tussen vraag en aanbod. De beperkte kennis van het Nederlands en het Engels bij een groeiende groep jongeren in Brussel, is mede bepalend voor de zeer hoge jeugdwerkloosheid.

Brussel is ook een stad van pendelaars : ruim 370 000 mensen pendelen naar Brussel vanuit de andere gewesten, 2/3 ervan uit Vlaanderen. Deze mensen werken in Brussel, maar wonen er niet en betalen dus ook hun personenbelastingen niet in Brussel.

6. Instroomprofiel van de VUB student

In het Nederlandstalig hoger onderwijs in Brussel is nog altijd de meerderheid van de generatiestudenten woonachtig buiten Brussel, nl. meer dan 80% (6). Van de VUB-studenten komt het grootste deel (meer dan 60%) uit het ASO en ongeveer 8% uit het TSO. Dit aandeel aan ASO-studenten is aan de VUB lager dan het gemiddelde over de Vlaamse universiteiten. Dit heeft te maken met het groter aantal niet-Belgische studenten aan de VUB, nl. ongeveer 12% van de totale studentenpopulatie tegenover ongeveer 5 % op Vlaams niveau. In de initiële masteropleidingen trekt de VUB nog meer niet-Belgische studenten aan, nl. 17 % (7). De grootstedelijke en internationale context van de VUB weerspiegelt zich nog op andere manieren in het profiel van de studenten aan de VUB. Een aanzienlijk aandeel van de generatiestudenten (meer dan 10%) komt uit een gezin waar de moeder geen hoger onderwijs genoot en waar het Nederlands niet de gezinstaal is (8).

De VUB biedt kansen aan studenten uit alle milieus door de laagdrempelige toegang. De generatiestudenten die kiezen voor de VUB laten zich minder in hun studiekeuze beïnvloeden door ouders, leerkrachten en vrienden. Ze informeren zich goed over de verschillende

mogelijkheden in het hoger onderwijs: twee derde van de generatiestudenten heeft meerdere universitaire opleidingen overwogen en een derde heeft ook een opleiding aan een hogeschool overwogen. Bij de generatiestudenten aan de VUB is de persoonlijke informatie op SID-INS en op infodagen in grote mate doorslaggevend voor de studiekeuze (9).

Berekend over de periode 08-09 tot 12-13 zijn er van alle bachelorstudenten 14,21% generatiestudenten. Dit aandeel generatiestudenten is lager aan de VUB dan aan andere Vlaamse universiteiten (7). In Brussel is gemiddelde leeftijd van de generatiestudenten ook meer dan een half jaar hoger dan gemiddeld in Vlaanderen (6).

De VUB telt veel werkstudenten en heeft een marktaandeel van maar liefst 67 %. Met bijna 8% van haar studenten als werkstudent, heeft ze een veel groter percentage werkstudenten in huis dan het Vlaamse gemiddelde van 1,5% voor de periode 08-09 tot 12-13 (7). Het grootste verschil situeert zich in de initiële masteropleidingen waar er aan de VUB ruim 9 % werkstudenten zijn tegenover een gemiddelde van 1,9% in Vlaanderen (6). Aan de VUB is er ook een groter aandeel studenten dat een schakel- of voorbereidingsprogramma volgt (7).

III. Visie op onderwijs

Wat hieronder volgt zijn de belangrijkste elementen van onze visie op academisch onderwijs. Ons academisch onderwijs is gebaseerd op een mens- en maatschappijvisie waarin de fundamentele waarden van de VUB vervat zijn : vrije oordeelsvorming, sociale beweging, kritische vorming en verantwoordelijkheid. Ons onderwijs is erop gericht studenten te vormen met competenties op het vlak van kennis, vaardigheden, inzicht en attitudes, noodzakelijk om als verantwoordelijk onbevooroordeeld individu te functioneren in een complexe maatschappij. Dit willen we bereiken door middel van kwaliteitsvol onderwijs (zie verder, §V).

De 5 pijlers van de VUB visie op onderwijs

Attitudevorming is een leerproces dat leidt tot een welbepaald gedrag of houding ten opzichte van situaties, personen of ideeën. Attitudevorming maakt integraal deel uit van academische opleidingen, die hun leerresultaten doorgaans formuleren in termen van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes, of de combinatie daarvan in competenties. Attitudes zijn innerlijke houdingen, die bestaan uit een cognitieve, affectieve en gedragsmatige component. Zij worden gevormd door kennis of ervaring en beïnvloeden de gedachten, de handelingen en het gedrag.

Sommige opleidingen beklemtonen bepaalde attitudes, omdat ze cruciaal worden geacht in de houding of het handelen van een afgestudeerde of van de beginnende beroepsbeoefenaar waartoe het programma kan opleiden. Daarnaast zijn er een aantal meer algemene, generieke attitudes die de VUB nastreeft en die zij belangrijk acht voor al haar afgestudeerde studenten. Zij hebben onder meer betrekking op persoonlijke ontwikkeling, vrij onderzoek, kritisch en creatief denken, initiatief nemen, een eigen mening durven verdedigen, zich vanuit humanistische waarden inzetten voor een duurzame maatschappij, het opnemen van verantwoordelijkheid en een flexibele ingesteldheid.

Attitudes zijn per definitie moeilijk meetbaar of rechtstreeks observeerbaar, maar kunnen worden vertaald in gedragingen die dat wel zijn. Attitudes kunnen bij uitstek worden aangeleerd door middel van interactieve werkvormen, simulaties of stages. Ook de evaluatie ervan kan op uiteenlopende en soms innovatieve manieren gebeuren, door naast de evaluatie door de docent ook beoordelingen door medestudenten te betrekken. Door attitudes op deze manier volledig te integreren in het onderwijs- en evaluatieproces, is attitudevorming meer dan het vrijblijvend formuleren van nastrevenswaardige idealen.

Om haar studenten het principe van “Vrij Onderzoek” en de humanistische waarden eigen te maken biedt de VUB in al haar opleidingen een kwalitatief ontwikkeltraject dat onderstaande vijf elementen bevat. Deze vijf pijlers vormen volgens de VUB de basiskennmerken die studenten nodig hebben om op een academisch niveau te kunnen functioneren in de huidige en toekomstige maatschappij.

1. Studenten ontplooiën zich tot “redelijk eigenzinnige” individuen

De VUB wil dat studenten hun eigen weg leren zoeken, met een open geest en vrij van vooroordelen. Deze weg naar zelfkennis, het eigen vakgebied en de maatschappij ontstaat door creatief denken, kritisch onderzoeken en confronteren van bronnen, de stimulans en de vrijheid om initiatief te nemen, de eigen mening te uiten en reflectief om te gaan met zichzelf en gevonden oplossingen. Het doel van deze persoonlijke ontwikkeling is dat studenten zich vrij voelen om naar buiten te treden met hun eigenheden, ideeën en ambities en deze ook durven te verdedigen.

Deze persoonlijke ontwikkeling is mogelijk door de laagdrempeligheid en openheid die de VUB biedt. Dit uit zich in de aanpak van docenten, assistenten en begeleiders waarin de diversiteit in interesses en talenten van de individuele student zichtbaar wordt gemaakt. Studenten krijgen de ruimte om zich te profileren via een grote mate van zelfstandigheid in de keuze van projecten. Met persoonlijke feedback en met een stijgende autonomie doorlopen studenten hun opleiding.

2. Studenten engageren zich voor een duurzame humanistische maatschappij

De VUB wil dat studenten zich, aansluitend op hun persoonlijke ontplooiing, vanuit humanistische waarden inzetten voor de maatschappij. Dat wil zeggen dat studenten niet enkel rekening houden met hun eigen noden, maar ook met die van anderen. Studenten moeten hun verantwoordelijkheid nemen met het oog op duurzaam maatschappelijk welzijn. Daarbij dienen zij de juiste keuzes en beslissingen te maken in functie van toekomstige generaties.

Het maatschappelijk engagement van studenten wordt aan de VUB gestimuleerd door een aanbod aan maatschappelijk relevante projecten en leeractiviteiten. Studenten worden in deze activiteiten via een doordachte opeenvolging van leertaken uitgedaagd om hun kennis en vaardigheden in te zetten met het oog op een systematische reflectie naar maatschappelijke duurzaamheid. Onder begeleiding verdiepen zij dit inzicht.

3. Studenten worden gevormd tot wereldburgers

De VUB wil studenten vormen tot wereldburgers die kunnen omgaan met de huidige en toekomstige uitdagingen in de globaliserende maatschappij. Om te reageren op steeds veranderende omstandigheden, moeten zij kunnen inspelen op complexe situaties en zich hierbij flexibel opstellen. Deze flexibiliteit kenmerkt zich door het groeiend vermogen tot kritisch en zelfstandig denken. Op die manier verwerven studenten de capaciteit om te reageren op de wereld van vandaag en morgen. Een wereld waarin verschillende talen, culturen, manieren van denken en werken met elkaar in aanraking komen.

De wereldstad Brussel is de uitgelezen plaats om te leren omgaan met een steeds veranderende globaliserende maatschappij. Studenten komen tijdens leeractiviteiten in

aanraking met het internationale, meertalige en multiculturele karakter van Brussel. Het kosmopolitische, maatschappelijk gelaagde Brussel biedt hun een blik op de wereld. Deze blik dient nog verder verruimd te worden door middel van internationale uitwisseling.

4. Studenten ontwikkelen een vrije onderzoekende houding

De VUB wil dat studenten een kritische, onderzoekende houding aanleren en (waar mogelijk) toepassen op maatschappelijk relevante thema's. Hierbij hanteren zij het principe van "vrij onderzoek": het streven naar kennis op basis van (eigen) ervaringen en rationele argumenten, vrij van invloeden van levensbeschouwelijke, politieke, filosofische of wetenschappelijke dogma's. Tegelijk leren studenten de maatschappelijke implicaties van onderzoek in te schatten en aansluitend ethisch te oordelen en te beslissen. Hierdoor zijn zij in staat een consequent onderzoekende en ethisch verantwoorde houding te ontwikkelen, ongeacht het onderzoeksthema.

Een onderzoekende houding veronderstelt dat studenten gedurende de hele opleiding uitgenodigd worden om het kennisaanbod kritisch te benaderen. Van meet af aan nemen zij in toenemende mate actief deel aan onderzoeksactiviteiten en maken zij kennis met de onderzoekscultuur in een bepaald wetenschapsdomein.

5. Studenten worden voorbereid op hun professionele loopbaan

De VUB wil dat studenten voldoende voorbereid zijn op een toekomstige loopbaan waarin zij snel verantwoordelijkheid kunnen opnemen. Studenten verwerven hiertoe, vanuit hun academische competenties, ook breed inzetbare professionele competenties. Praktische vaardigheden, communicatieve vaardigheden, een vooruitziende, ondernemende houding, kunnen samenwerken in een multidisciplinair team, probleemoplossend denken en handelen en innoveren zijn competenties die studenten zich aan de VUB eigen maken. Het beoogde doel is een zelfzekere, succesvolle start van hun loopbaan.

Deze professionele competenties worden aan de VUB verworven via een ruim aanbod aan praktijkgerichte opleidingsonderdelen en stages waarbij studenten, zelfstandig of in groep, realistische opdrachten uitvoeren. Zowel het eindresultaat van deze opdracht, als het proces om tot dit resultaat te komen wordt hierbij beoordeeld en indien nodig geredieerd. Feedback van de docent, de medestudenten/teamleden, maar ook het beroepenveld vormt hierbij een belangrijk ontwikkelinstrument. De VUB streeft er naar zoveel mogelijk studenten een basisopleiding rond bedrijfsbeheer en ondernemerschap aan te bieden. In verschillende niet-economische opleidingen zijn bedrijfseconomische cursussen geïntegreerd. Ook kunnen de studenten de opgedane kennis via projecten in de praktijk brengen. Tenslotte worden er ook extracurriculair verschillende activiteiten ontplooid, ondermeer het aanbieden van intensive opleidingen rond technologisch ondernemen voor bepaalde doelgroepen.

IV. Visie op kwaliteitsvol onderwijs

Kwaliteitsvol onderwijs is:

1. **Het aanbieden van onderwijs op maat van studenten**, wat gekenmerkt wordt door individuele begeleiding van bepaalde groepen studenten, het verstrekken van onderwijs in kleine groepen, een laagdrempelig contact met lesgevers. In het kader van diversiteit wordt bijzondere aandacht besteed aan specifieke doelgroepen.
2. **Het verstrekken van onderwijs dat sterk verweven is met wetenschappelijk onderzoek**. Studenten komen in contact met recente onderzoeksresultaten. Ze leren zelf onderzoeksresultaten te interpreteren of onderzoek te verrichten via het schrijven van papers, het uitvoeren van praktijkopdrachten, het produceren van een bachelor- of masterproef. Specifieke aandacht wordt daarbij besteed aan het bijbrengen van een ethische onderzoeksattitude.
3. **Het verstrekken van onderwijs dat er op gericht is alle studenten een internationale ervaring mee te geven**. Dit wordt gerealiseerd door mobiliteit en initiatieven inzake internationalisation@home. In dit kader wordt gestreefd naar meertalige curricula en taalbegeleiding.
4. Een performant **intern kwaliteitszorgsysteem** garandeert continue kwaliteitsbewaking en remediëring. Deze kwaliteitsbewaking gebeurt op het vlak van inhoud en organisatie van de curricula, van de onderwijs- en evaluatievormen, van de leeromgeving en het studiemateriaal, alsook van de didactische competenties van de onderwijsverstrekkers.
5. **Het formuleren van leerresultaten die voldoen aan de internationale eisen inzake inhoud, niveau en oriëntatie en het inrichten van curricula die transparant en up-to-date zijn**. Ze zijn tevens gericht op efficiënte en geïntegreerde verwerving van kennis, vaardigheden en attitudes. De participatie van alle stakeholders (personeel, studenten, alumni, werkveld, e.a.) is in de opbouw en kwaliteitsbewaking van de curricula gegarandeerd.
6. Het hanteren van een variatie aan (activerende) **onderwijsvormen** aangepast aan de leerresultaten. De **evaluatievormen** zijn op de onderwijsvormen afgestemd. Transparante communicatie over en feedback over evaluaties zijn cruciale elementen van het evaluatiebeleid. Onderwijsinnovatie wordt gestimuleerd.
7. **Het inzetten van professoren met excellente didactische en onderzoekscompetenties**. Naast de valorisatie van onderzoekscompetenties in evaluatie- en bevorderingsdossiers, is even essentieel hierbij de valorisatie van onderwijsprestaties. Er wordt geïnvesteerd in een sterk professionaliseringstraject.

8. Het verstrekken van onderwijs ondersteund door een performant **leerplatform** en door **actuele ICT-middelen** (o.a. lesopnames, teleclassing), alsook door **kwaliteitsvol studiemateriaal**. Tevens worden opleidingen voorzien van voldoende middelen voor de inrichting van het onderwijs, zowel wat betreft **infrastructuur** (bibliotheek, laboratoria, leslokalen, ...) als personeel.
9. Het bewaken van het **studierendement** en de doorlooptijd van de opleidingen en het aanbieden van specifieke begeleiding ter remediering.

V. Visie op relevante beleidsthema's

1. Kwaliteitscultuur (10) (11)

Kwaliteitscultuur aan de VUB betekent dat alle niveaus – centraal, de faculteiten, de opleidingen, de docenten, de assistenten en de studenten – gezamenlijk een continue kwaliteitsverbetering nastreven. Deze kwaliteitscultuur wordt gekenmerkt door (i) enerzijds een beleidsmatig en structureel aspect waarbij welomschreven processen gericht zijn op een verbetering van de kwaliteit en individuele inspanningen gecoördineerd worden; (ii) anderzijds een cultureel en psychologisch aspect waarbij alle betrokkenen bepaalde waarden, overtuigingen, verwachtingen en inzet met betrekking tot kwaliteit delen.

Een kwaliteitscultuur houdt in dat visies, reglementen en processen voortkomen uit sterke en transparante interne besluitvormingsprocessen en –structuren. Om te bereiken dat deze visies, reglementen en processen gedragen zijn, komen zij tot stand in overleg, worden alle belanghebbenden betrokken en kan er in alle openheid over gecommuniceerd worden, zodat bijsturing mogelijk is. Het is daarbij de taak van de instelling om de omstandigheden te creëren om tot gedragenheid te komen, en de taak van de individuele betrokkenen om hun verantwoordelijkheid op te nemen en actief te participeren. Daarbij worden reglementen, processen, instrumenten op een zinvolle en niet-bureaucratische wijze gebruikt, en niet louter om formeel te voldoen aan een opgelegde regel. Om een voortdurende kwaliteitsverbetering te kunnen realiseren is het bovendien van groot belang de persoonlijke ontwikkeling en verdere professionalisering van het kader te stimuleren.

De VUB heeft met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs tot dusver sterk ingezet op het beleidsmatige aspect, met de ontwikkeling van visieteksten (Visie op Onderwijs), reglementen (Reglement Opleidingsraden, Werkingsreglement Onderwijs) en een rijke mix aan doelgerichte instrumenten die aansluiten bij onze strategie en waarden (kwaliteitshandboek, onderwijsevaluatie, alumnibevragingen, opleidingsmatrix, interne

kwaliteitsbeoordeling, professionaliseringsactiviteiten,...). Het Departement Onderwijsbeleid, de opleidingsraden, de individuele lesgevers en de studenten spelen hierin een belangrijke rol.

Daarnaast is het van belang om in te zetten op de culturele aspecten, zodat kwaliteitsverbetering voor alle betrokkenen een tweede natuur wordt, een continu en gestructureerd proces waarvoor zij zelf verantwoordelijkheid opnemen. Daarbij zijn de doelstellingen rond kwaliteitsverbetering concreet, wordt op een efficiënte en optimale manier gebruik gemaakt van meetinstrumenten, vinden discussies plaats in een open communicatiecultuur, is er ruimte voor kritische zelfreflectie, en wordt er telkens feedback voorzien, zodat actieve participatie gestimuleerd wordt.

Een kwaliteitscultuur is per definitie constructief en formatief en combineert top-down en bottom-up processen. Deze culturele aspecten sluiten goed aan bij de humanistische waarden van de VUB en bij belangrijke sterktes van onze instelling, zoals de laagdrempeligheid en open overlegcultuur. Bij het versterken van de kwaliteitscultuur kunnen wij dus met zelfvertrouwen uitgaan van onze eigenheid.

2. Verwevenheid onderwijs-onderzoek

Dat we nastreven dat studenten een vrije onderzoekende houding ontwikkelen, verwijst meteen naar het belang dat de universiteit aan de nexus onderwijs-onderzoek hecht en dit vanuit een sterk ontwikkelde onderzoekscultuur. De universiteit biedt onderwijs aan dat rechtstreeks gestoeld is op internationaal erkend wetenschappelijk onderzoek en plaats vindt in een inspirerende onderzoeksomgeving waardoor de onderzoeksattitude bij de studenten continu wordt gestimuleerd.

Deze sterke onderzoekscultuur aan de VUB is het gevolg van een sterk ontwikkeld onderwijsbeleid en uit zich ondermeer in een relatief groter aandeel voor de VUB, in vergelijking met de andere Vlaamse universiteiten, in externe onderzoeksmiddelen en in een relatief groter aandeel in onderzoeksparameters in het financieringsmodel van de overheid.

Excellent academisch onderwijs is sterk verweven met wetenschappelijk onderzoek. Het aanbrengen van een kritische onderzoeksattitude bij de studenten is een hoofdtaak bij het verstrekken van academisch onderwijs.

Het onderwijs aan de VUB is zowel onderzoeks-geleid, als onderzoeks-georiënteerd en onderzoeks-gebaseerd, volgens de indeling van Griffiths (12).

Reeds van bij de aanvang van de studies verwerven de studenten kennis over de resultaten van onderzoek in het expertisedomein van de docent via de hoor- en werkcolleges (component "onderzoeks-geleid" van de nexus onderwijs-onderzoek volgens Griffiths). In de

loop van hun bacheloropleiding worden bij de studenten basiscompetenties aangebracht op het vlak van het proces van onderzoek doen : verzamelen van literatuurgegevens, formuleren van een onderzoekshypothese, synthese en rapportering (component “onderzoeksgeoriënteerd”). Het aanbrengen van deze competenties is een taak van iedere docent. De opleidingen hanteren de best aangepaste onderwijsvormen om de nexus onderwijs-onderzoek optimaal te realiseren. In stijgende mate en naarmate ze in hun studie vorderen, spelen de studenten een actievere rol en participeren ze aan onderzoek. Ze leren zelf onderzoeksresultaten te interpreteren of onderzoek te verrichten via het schrijven van papers, het uitvoeren van praktijkopdrachten, veldwerk, stages, het produceren van hun bachelor- of masterproef (component “onderzoeks-gebaseerd”). In vele opleidingen worden papers, resultaten van projectonderwijs, bachelor- of masterproeven mondeling voorgesteld en verdedigd, waarmee ze tevens taalvaardigheid, creativiteit en communicatiecompetenties aantonen. In de meeste opleidingen zijn er één of meerdere opleidingsonderdelen gewijd aan onderzoeksmethodologie en statistiek. Specifieke aandacht gaat naar correcte bronvermelding en onderzoeksethiek. Vele opleidingen voorzien een opleidingsonderdeel voorbereidend op de masterproef.

De studenten worden in al deze taken begeleid door academisch personeel met uitstekende onderzoekscompetenties. Excellente onderzoekscompetenties zijn belangrijke criteria voor aanwerving en promoties van ZAP-leden. Hun onderwijsopdracht situeert zich bij voorkeur binnen het domein van hun onderzoeksexpertise. Onderwijsbegeleiding wordt voornamelijk uitgevoerd door assisterend personeel dat eveneens een onderzoeksopdracht heeft. Ook pre- en postdoctorale vorsers worden ingezet voor onderwijs, onder meer in de begeleiding van masterproeven en onderzoeksstages.

De academische opdracht van een ZAP-lid omvat het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en het verschaffen van wetenschappelijk onderwijs, maar tevens het leveren van prestaties van wetenschappelijke of maatschappelijke dienstverlening. De ZAP-opdrachtmatrix definieert de verwachtingen voor elk ZAP-lid binnen dit drieluik. Innovatie en wetenschappelijke en maatschappelijke valorisatie zijn elementen van elke pijler.

3. Internationalisering

Studenten die zich tot “redelijk eigenzinnige” individuen ontplooiën, met engagement voor een duurzame humanistische maatschappij, die zich ontplooiën tot breeddenkende wereldburgers, die goed voorbereid zijn op een professionele loopbaan - steeds vaker in een meertalige omgeving - en die getraind zijn om hun marktwaarde levenslang te behouden gedurende hun professionele carrière en een “vrije” onderzoekende houding als basisattitude hebben ... deze onderwijsdoelstellingen kan men enkel realiseren in een omgeving die multidisciplinaire internationale ervaring en competenties stimuleert en ondersteunt.

Internationale mobiliteit van onze studenten, onderzoekers en lesgevers is een belangrijk middel om internationale, sociale en interculturele competenties te ontwikkelen. Mobiliteit stimuleert de kwaliteit van het onderwijs en de interactie met buitenlandse docenten en internationale studenten leidt tot nieuwe inzichten relevant voor het onderwijs en het onderzoek. Nochtans participeert een minderheid van de Europese studenten aan gestructureerde mobiliteitsprogramma's en zijn een aantal belangrijke drempels geïdentificeerd, waaronder drempels van financiële en persoonlijke aard en het gebrek aan talenkennis. Een meerderheid van de studenten moet dus met een andere vorm van internationalisering in contact komen om hen de nodige interculturele en internationale competenties bij te brengen. Dit wordt gerealiseerd via "internationalisation @home", waarvan het internationaliseren van het curriculum een belangrijk aspect is. Hierbij wordt maximaal gebruik gemaakt van de bestaande internationale context at home: enerzijds het leven van de student op een internationale campus; anderzijds het leven in Brussel, een internationale meertalige en multiculturele grootstad. De VUB heeft aldus de ambitie elke student een internationale ervaring mee te geven.

We gaan ervan uit dat de competenties, ervaring en kennis binnen één enkele Universiteit onvoldoende zijn om de complexiteit van de meeste onderzoeksonderwerpen en van de maatschappelijke problemen te begrijpen, te modelleren en er oplossingen voor te ontwerpen.

Op iets langere termijn streven we ernaar een universitair netwerk uit te bouwen als het basisinstrument waarin we onze functies vervullen. Enkel zo, kan men voorbereiden op nieuwe carrière paden, rekening houdend met de verlengde levensduur, langere carrières, snellere jobwissels en de vereiste flexibiliteit, kortere economische cycli, de wereldwijde talent-competitie en de broodnodige globale interculturele vaardigheden.

In een dergelijk netwerk zijn geprivilegieerde partnerships (goedgekeurd op RvB 28 jan 2014) uiterst belangrijk om meer dan individuele in- en uitgaande studentenmobiliteit te realiseren en om naast occasionele onderzoeksynergieën ook duurzame samenwerkingsstructuren uit te bouwen, zoals internationaal gezamenlijke opleidingen, gezamenlijke onderzoekslaboratoria, gemeenschappelijke- en dubbele diplomering ingebed in een systeem van kwaliteitszorg dat de grenzen van de eigen universiteit overstijgt. Het bidiploma voor de PhD moet een standaard worden die iedere betrokken partij beloont voor de geleverde inspanning. Gezamenlijke onderzoekslaboratoria lijken ons garant te staan voor kwaliteitsvolle ondersteuning van het gezamenlijk onderwijs en om te kunnen fungeren als voedingsbodem om maatschappelijke, economische en culturele impact te realiseren via kennis- en technologie-transfer.

Gevoed vanuit de ontstaansgeschiedenis van de VUB is de wil aanwezig, om naast en vanuit baanbrekend onderzoek, ook maatschappelijke meerwaarde en impact te creëren, wat de prominente plaats van ontwikkelingssamenwerking verklaart. Verankering van de

ontwikkelingsrelevante expertise is een hoofdbekommernis. Gespecialiseerde masteropleidingen met een bijzondere relevantie voor ontwikkelingslanden, willen we permanent inbedden in ons onderwijsaanbod. Het netwerk van onthaalinstellingen voor onze studenten in ontwikkelingslanden wordt verder uitgebouwd. Naast capaciteitsuitbouw in het Zuiden, is het onze visie continuïteit te realiseren door de peer-to-peer relaties die daaruit voortvloeien blijvend te ondersteunen.

Om deze visie in de praktijk te kunnen brengen is er een zekere schaalgrootte van de instelling nodig waardoor de visie erg ambitieus is voor een middelgrote universiteit zoals de VUB. Er wordt daarom maximaal samengewerkt met onze alliantiepartners in België, namelijk de UGent en de ULB.

4. Taalbeleid

Meertaligheid is een essentieel onderdeel van de profilering van de VUB als instelling voor hoger onderwijs met een internationaal profiel in een meertalige en multiculturele grootstad als Brussel. Zoals uit de omgevingsanalyse en de Brusselse context blijkt, is meertaligheid een enorme troef en een must voor toegang tot de arbeidsmarkt in Brussel en voor internationale mobiliteit.

Een internationale profilering creëert een verwachtingspatroon inzake meertalig onderwijs bij toekomstige studenten, alsook een vraag naar meertalige uitstromende studenten vanwege het afnemend veld.

Aangezien we studenten afleveren die klaar zijn om de maatschappelijke uitdagingen aan te gaan, bieden we onze studenten de gelegenheid om zich in meerdere talen te bekwamen, intra- of extracurriculair. Dit vergt de uitbouw van een sterk academisch centrum voor taalonderwijs.

5. Motiverende studieomgeving

1. Activerend onderwijs in een stimulerende studieomgeving

Activerend onderwijs is een element dat bijdraagt tot studiesucces en tot de verhoging van de studievaardigheden. Activerende werkvormen zijn werkvormen waarin studenten actief kennis of ervaringen opdoen. Ze zetten studenten actief aan het werk met de leerstof, waardoor ze academische vaardigheden ontwikkelen en waarbij gebruik gemaakt wordt van situaties uit de praktijk. Deze werkvormen prikkelen studenten om actief aan het werk te gaan

met kennis. Een interactieve werkvorm kan op ieder moment van het onderwijs ingezet worden.

Bij de inrichting van het onderwijs wordt uitgegaan van het principe dat gebruik wordt gemaakt van (activerende) onderwijsvormen aangepast aan de te bereiken leerresultaten. Daarnaast dienen de evaluatievormen goed op de onderwijsvormen afgestemd te worden. Transparante communicatie en feedback over evaluaties zijn cruciale elementen van het evaluatiebeleid.

In functie hiervan zet de VUB in op de ontwikkeling van alternatieve onderwijs- en evaluatievormen en werd een visie op evalueren uitgewerkt waarin ook formatief evalueren wordt gestimuleerd (Visie op Evalueren, RvB 2013). Hierbij wenst zij ICT op gepaste wijze te integreren in het onderwijs, onder meer door een performante elektronische leeromgeving alsook de inzet van vormen van distance learning. Het onderwijs ondergaat vandaag een belangrijke mutatie met het steeds meer aanbieden van kwaliteitsvolle online cursussen door gerenommeerde universiteiten. We wensen op deze evolutie in te spelen, maar menen dat deze vorm van aanbod van onderwijs niet los kan worden gezien van begeleiding door en interactie met de docenten.

Studentgericht onderwijs is en blijft een wezenlijk kenmerk van de VUB. Er wordt ingezet op studentgecentreerde studiebegeleiding. In de opleidingen wordt rekening gehouden met gedifferentieerde beginniveaus, aspiraties en begeleidingsbehoeftes van de studenten.

Als antwoord op de hedendaagse uitdagingen heeft de VUB reeds in 2000 gekozen voor het concept van “Competentiegericht leren in flexibel onderwijs” (RvB 2000). Kenmerkend voor het huidige onderwijsconcept van de VUB is het aanbieden van onderwijs op maat van studenten, wat gekenmerkt wordt door individuele begeleiding van de studenten, het verstrekken van onderwijs in kleine groepen en een laagdrempelig contact met academisch personeel. In het kader van diversiteit wordt bijzondere aandacht besteed aan specifieke doelgroepen.

In functie van activerend onderwijs is het belangrijk om curricula aan te bieden die transparant, coherent en logisch opgebouwd zijn. Ze zijn tevens up-to-date en gericht op efficiënte en geïntegreerde verwerving van kennis, vaardigheden en attitudes. Een performant intern kwaliteitssystem garandeert continue kwaliteitsbewaking en remediëring.

De participatie van alle belanghebbenden (personeel, studenten, alumni, werkveld, e.a.) is in de opbouw en kwaliteitsbewaking van de curricula gegarandeerd.

Het onderwijs wordt ondersteund door een performant leerplatform en door actuele ICT-middelen (o.a. lesopnames, teleclassing), en door kwaliteitsvol studiemateriaal. Tevens

worden opleidingen voorzien van voldoende middelen voor de inrichting van het onderwijs, zowel wat betreft infrastructuur (bibliotheek, laboratoria, leslokalen, ...) als personeel.

Bij de inrichting van ruimtes voor onderwijs wordt ernaar gestreefd om activerend onderwijs te faciliteren. Aantrekkelijke, nette en groene campussen, goed onderhouden gebouwen, een divers aanbod aan sportinfrastructuur en socio-culturele activiteiten zijn voor de VUB belangrijke elementen van een stimulerende omgeving voor studenten en personeel.

2. Academisch personeel (13)

Het hogeronderwijslandschap in Vlaanderen heeft het voorbije decennium een grondige evolutie ondergaan. In eerste instantie werd - naar aanleiding van de ratificatie van de Bolognaverklaring – de bachelor/masterstructuur ingevoerd. Het hoger onderwijs werd geflexibiliseerd en er werd een nieuw kwaliteitszorgsysteem uitgewerkt. Door de Vlaamse overheid werd tevens ingezet op de democratisering van het hoger onderwijs met als gevolg een zeer heterogene instroom in het hoger onderwijs. De regelgeving waarin dit alles is verwerkt, is bijzonder complex en niet altijd consistent. Het gevoel dat er een ernstige inbreuk is op de autonomie van de instellingen is bijzonder groot. De financieringsmechanismen van de instellingen voor hoger onderwijs – zowel voor onderwijs als onderzoek – hebben een concurrentieel model onder instellingen gecreëerd. Niet enkel tussen de verschillende instellingen is deze concurrentieslag voelbaar. Een gelijkaardig spanningsveld is tevens vast te stellen binnen de instelling, namelijk tussen de verschillende faculteiten alsook in de verhouding onderwijs-onderzoek. De druk vanuit het financieringsmechanisme om wetenschappelijke output te realiseren en de wijze waarop dit vertaald wordt naar het individuele dossier van het ZAP-lid, stimuleren de perceptie dat onderwijsactiviteiten minder belangrijk zijn dan onderzoeksactiviteiten. De VUB stelt dat onderwijs en onderzoek evenwaardige academische activiteiten zijn. Voor de evaluatie en bevordering van de ZAP-leden zijn beoordelingscriteria op vlak van onderwijs en onderzoek duidelijk gedefinieerd.

Naast de invloed van de regelgeving zijn er een aantal maatschappelijke ontwikkelingen waarmee een instelling voor hoger onderwijs moet rekening houden. De voorbije jaren werden gekenmerkt door een explosie van informatie- en communicatietechnologie wat een impact heeft op de verwachtingen van studenten en het functioneren van de leden van het academisch personeel. Van de universiteiten wordt verwacht dat zij binnen- en buitenlandse samenwerkingen opzetten met andere instellingen voor hoger onderwijs, met onderzoeksinstituten, de industrie en andere organisaties. Bovendien is de verhouding universiteit – werkveld gewijzigd : het werkveld heeft duidelijke verwachtingen ten aanzien van afgestudeerden waarmee de universiteit rekening dient te houden. Om deze link te installeren, wordt het werkveld betrokken bij de werking van bepaalde raden en commissies.

Het hoeft geen verduidelijking dat de hierboven geschetste context een enorme impact heeft op de opdracht van een ZAP-lid.

De kwaliteit van het onderwijs hangt zeer nauw samen met de kwaliteit van de docent. Dit blijkt immers uit rapporten van de OESO en de Europese Commissie alsook uit de resultaten van kwaliteitszorgaudits onderwijs van instellingen en opleidingen.

Te lang is men uitgegaan van de hypothese dat een goede onderzoeker ook een goede lesgever is. Gezien de toenemende complexiteit van het onderwijs en haar visie op kwaliteitsvol onderwijs dient de universiteit in te zetten op de didactische bekwaamheden van de docenten. Een vakspecifieke bekwaamheid is niet voldoende. Voor beroepsgerichte opleidingen moet het academisch personeel ook adequate praktijkervaring hebben. Bijgevolg dienen we voor de voortdurende verbetering van het onderwijs veel aandacht te besteden aan het personeelsbeleid van het academisch personeel.

Het volstaat niet langer om enkel de verwachte output te definiëren. De evolutie van onderwijs en onderzoek, de toenemende bestuurlijke en administratieve (in vele gevallen met een juridische component) activiteiten noodzaken een duidelijke omschrijving van de opdracht van het ZAP-lid en het definiëren van een competentieprofiel voor de verschillende loopbaanstappen van het ZAP. Hieraan dient een vormingstraject gekoppeld te worden, waarin een onderwijsprofessionaliseringstraject is opgenomen. Valorisatie van onderwijsprestaties dient zich tevens te vertalen in de bevorderings- en evaluatieprocedures.

Gezien de VUB staat voor kwaliteitsvol onderwijs zetten we in op de kwaliteit en professionalisering van onze docenten. Dit is een essentieel onderdeel van het strategische beleid van onze instelling door uitbouw van competentie management voor ZAP-leden en de toepassing ervan in alle processen en procedures. Vanuit onderwijsbeleid gaat in de eerste plaats de aandacht naar de ontwikkeling van didactische vaardigheden zodat excellente lesgevers kunnen worden ingezet.

6. Flexibilisering

1. Inhoudelijke flexibilisering

De onderwijsvisie van de VUB beoogt het bijbrengen van competenties die onze afgestudeerden in staat stellen om op een academisch niveau te kunnen functioneren in de huidige en toekomstige maatschappij. Ze moeten in staat zijn een bijdrage te leveren aan het oplossen van de grote maatschappelijke uitdagingen. Deze uitdagingen zijn zeer divers en vergen een multi-, inter-, en transdisciplinaire aanpak om een transitie naar een duurzame maatschappij mogelijk te maken.

De VUB stimuleert inter- en multidisciplinariteit zowel in onderwijs als in onderzoek en zet hiervoor specifieke middelen in ter ondersteuning van nieuwe initiatieven.

Vele opleidingen aan de universiteiten zijn zeer specifiek gericht op één enkele discipline. Daar waar in het verleden de eerste jaren van een universitaire opleiding breed waren opgevat, met een groot aanbod aan algemeen vormende basisvakken, heeft er, voornamelijk onder invloed van de visitaties, een evolutie plaats gegrepen naar een aanbod van meer discipline gerichte vakken van bij de start van de opleiding.

De VUB is in deze evolutie minder ver gegaan dan sommige andere universiteiten, omdat ze principieel voorstander is van breder vormende, meer multidisciplinaire bacheloropleidingen. Deze inter- en multidisciplinariteit wordt op verschillende manieren gerealiseerd : verwevenheid van bacheloropleidingen, aanbod van minoren in bacheloropleidingen, aanbod van brede bacheloropleidingen, aanbod en (voor)financiering van nieuwe inter- en multidisciplinaire opleidingen.

2. Flexibilisering in de organisatie van het onderwijs

De volgtijdelijkheid van een opleidingsprogramma wordt niet meer bepaald door een opbouw in studie jaren. Zij wordt aangegeven door pre- en corequisites en het niveau van een opleidingsonderdeel, waarbij getracht wordt aan de student een zekere vrijheid te laten. Bij de uitwerking van de curricula wordt er naar gestreefd de student de mogelijkheid te geven een verbredend pakket aan opleidingsonderdelen te volgen. In het kader van levenslang leren wordt een specifiek aanbod voor werkstudenten gecreëerd.

De VUB heeft ervoor geopteerd de organisatie van het onderwijs los te koppelen van studie jaren. Ons systeem is hoofdzakelijk gebaseerd op de accumulatie van verworven credits.

3. Flexibilisering voor werkstudenten in het kader van levenslang leren

De VUB wenst niet alleen tegemoet te komen aan de educatieve behoeftes van jongvolwassen (generatie)studenten, maar ook van volwassen (werk)studenten.

Levenslang leren vormt één van de pijlers in het Algemeen Strategisch Plan (ASP1 2009-2012 en ASP2 2012-2016). De VUB onderschrijft bovendien ook het European Universities' Charter on Lifelong Learning van de European University Association.

De VUB profileert zich al meer dan 30 jaar als een universiteit die zich richt op werkstudenten door een ruim aanbod aan werkstudentenprogramma's binnen de bachelor- en masteropleidingen, alsook de hieraan gekoppelde schakel- en voorbereidingsprogramma's. De VUB heeft hierin een unieke marktpositie in vergelijking met de andere Vlaamse universiteiten.

Daarnaast komt het 'leren voor iedereen' tot uiting in het nascholingsaanbod (permanente vorming, postgraduat, nascholing voor leerkrachten), de flexibilisering van onderwijsprogramma's en de uitbouw van ICT-gebaseerd onderwijs.

7. Democratisering van het onderwijs

1. Inclusief onderwijs

Gelijke kansen, diversiteit, respect en vorming van de student als totale persoon behoren tot de kernwaarden van de Vrije Universiteit Brussel. Vanuit deze waarden worden tal van beleidsmaatregelen genomen die een laagdrempelige toegang tot ons onderwijs waarborgen en die aan alle studenten, ook kwetsbare studenten en studenten uit ondervertegenwoordigde groepen, maximale kansen bieden om hun talenten te ontplooien.

1.1 Algemene initiatieven

Alle begeleidingsactiviteiten worden ingericht volgens het principe van "Inclusieve, Redelijke Flexibiliteit" (maximaal en redelijk rekening houden met verschillen tussen mensen). Een centraal punt hierin is de inclusiviteit van examen- en onderwijsactiviteiten die geregeld is via het algemeen onderwijs- en examenreglement, en waar alle studenten in een bijzondere situatie zich op kunnen beroepen. Het inclusief beleid is ook terug te vinden bij alle (studie)begeleidingsactiviteiten ter bevordering van de instroom, doorstroom en uitstroom van studenten.

Ter ondersteuning wordt inclusief onderwijs verankerd in de studentenvoorzieningen van de VUB, wat bijdraagt tot een verdere democratisering van en/of participatie aan het hoger onderwijs. De studentenvoorzieningen aan de VUB willen de gelijkwaardige toegang tot en de deelname van alle studenten aan het hoger onderwijs bevorderen door de basis- en randvoorwaarden bij het studeren te verbeteren.

In de context van gelijke kansen is ondersteuning van studenten met financiële noden de belangrijkste studentenvoorziening.

1.2 Instroom en doorstroom

De VUB erkent het maatschappelijk belang van het vergroten van het aandeel van jongeren met een diploma hoger onderwijs, alsook van het belang van levenslang leren. De VUB ijvert voor een verdere democratisering van het hoger onderwijs, en bijgevolg voor het motiveren en aantrekken tot het hoger onderwijs van studenten met een profiel dat in aanvangsfase misschien sub-optimaal lijkt, maar die mits gerichte en haalbare remediëringsinspanningen succesvol kunnen doorstromen in de initieel door hen gekozen opleiding.

Binnen de rekruteringsactiviteiten wil de VUB een zo breed mogelijke groep studenten bereiken.

De problematiek van het lage studierendement van generatiestudenten, algemeen vastgesteld in het Vlaamse hoger onderwijs en in het bijzonder in het academisch onderwijs,

dient in belangrijke mate gerelateerd te worden aan de transitie van het secundair naar het hoger onderwijs. Evenwel moeten hierbij meerdere factoren in ogenschouw worden genomen en is het niet mogelijk unidimensionele relaties tussen de onderscheiden factoren te leggen. Uit de praktijk blijkt dat een laag studierendement, zeker wanneer zich dit manifesteert in het eerste deel van het studietraject, vaak de resultante is van meerdere oorzaken: (i) een gebrek aan vereiste voorkennis; (ii) een ongefundeerde of gebrekkige studiekeuze; (iii) een beperkte motivatie; (iv) ontoereikende studievaardigheden; (v) het sociale, economische en culturele profiel van de student; (vi) studieduurvertraging door de verhoging van het studiecomfort en de studeerbaarheid door flexibilisering ; (vii) de gewijzigde studieomgeving waarin een andere vorm van discipline geldt en in andere begeleiding wordt voorzien.

Initiatieven die tot doel hebben het studierendement te verbeteren dienen bijgevolg maximaal in te spelen op deze multidimensionaliteit. De focus uitsluitend richten op één van deze factoren zal slechts resulteren in een beperkte verbetering van de studievoortgang in het hoger onderwijs.

De VUB pleit voor een efficiënte begeleiding in het studiekeuzeprocess van leerlingen in een samenwerkingsverband tussen secundair onderwijs en hoger onderwijs.

De VUB heeft de ambitie de startcompetenties voor haar opleidingen duidelijk te communiceren en de leerlingen instrumenten aan te reiken om deze competenties te toetsen. Hierbij wordt individuele feedback gegeven maar ook adviezen ter remediëring en oriëntering.

De VUB is van oordeel dat algemene niet-bindende oriënterings- en ijkingsstoetsen onderdeel kunnen zijn van het studiekeuzeprocess van leerlingen op voorwaarde dat de validiteit en predictieve waarde van de testen is aangetoond en dat wordt gezorgd voor individuele feedback. Ook vroege heroriëntering van studenten naar studierichtingen die voor hen haalbaarder zijn, maakt deel uit van de aanpak van de VUB om studiesucces en studierendement te verbeteren.

2. Participatie aan het hoger onderwijs

Aan de VUB is er een jarenlange traditie van studenteninspraak. De VUB was hierin een voorloper. Studenten zijn vertegenwoordigd in alle bestuursorganen en de daaraan verbonden commissies. De studenten zetelen in de Onderwijsraad, de Raad van Bestuur, de Studentenraad, de Faculteitsraden, de Opleidingsraden en in tal van andere raden waar de inbreng van studenten relevant is. Specifiek voor de studentenvoorzieningen legt de VUB de beslissingsbevoegdheid bij de studenten zelf. Het nieuwe Organiek Statuut van de VUB, goedgekeurd op de Raad van Bestuur van 16 september 2014, voorziet vanaf de volgende rectorverkiezingen een rechtstreeks algemeen stemrecht voor de studenten. De VUB is de enige Vlaamse universiteit die dit heeft ingevoerd.

8. Duurzame ontwikkeling in het onderwijs (14)

We leven in een snel veranderende, geglobaliseerde wereld. Complex verweven maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering, grondstoffenvoorziening en sociale ongelijkheid stellen ons op de proef. Hoe kunnen we naar een samenleving evolueren die tegemoetkomt aan de noden van het heden zonder deze van toekomstige generaties in het gedrang te brengen (15)?

Diverse maatschappelijke actoren engageren zich voor een duurzame ontwikkeling. Deze is ecologisch verantwoord (*planet*), sociaal rechtvaardig (*people*), draagt bij aan de welvaart op lange termijn (*prosperity*) en steunt op een democratisch besluitvormingsproces (*participation*). Ook de Vrije Universiteit Brussel wil een katalysator zijn in die ontwikkeling. Door studenten te leren reflecteren over en werken aan een leefbare wereld – nu en in de toekomst, voor henzelf en voor anderen, hier en elders op de planeet – engageert zij zich in het vormen van de professionals, onderzoekers, beleidsmakers en consumenten van morgen (16).

Duurzaam hoger onderwijs houdt in dat duurzame ontwikkeling is ingebed in de leerresultaten. Enerzijds belichten opleidingen vanuit het eigen vakgebied aspecten van duurzame ontwikkeling (*planet, people, prosperity, participation*) en streven zij naar een holistische benadering door bruggen te slaan naar andere disciplines. Interdisciplinariteit is de sleutel tot 'leren over duurzame ontwikkeling'. Anderzijds vereist duurzame ontwikkeling ook actie. Het verwerven van competenties zoals verantwoordelijkheid, zelfreflectie, respect, systeemdenken, innovatie, creativiteit en toekomstgericht problemen oplossen, is één van de doelstellingen van opleidingen. Activerende werk- en evaluatievormen dragen bij tot dit 'leren voor duurzame ontwikkeling'. Bovendien zijn de campussen van de universiteit maar ook het kosmopolitische Brussel een uitstekende leeromgeving en experimenteerruimte voor duurzame ontwikkeling. Tal van niet-formele leeractiviteiten zetten studenten aan het denken én aan het doen.

De Vrije Universiteit Brussel voert een structureel beleid met betrekking tot het stimuleren van duurzaam hoger onderwijs. Goede praktijkvoorbeelden in curricula worden meer zichtbaar gemaakt, docenten en opleidingen worden ondersteund en nieuwe initiatieven opgezet. Acties omtrent duurzame ontwikkeling in het onderwijs, het onderzoek en de bedrijfsvoering versterken elkaar.

De Vrije Universiteit Brussel neemt haar maatschappelijke rol op als hogeronderwijsinstelling: ze vormt, ondersteunt en inspireert met het oog op duurzame ontwikkeling. Deze visie op duurzaam hoger onderwijs sluit naadloos aan bij de redelijk eigenzinnige, humanistisch geïnspireerde en vrij onderzoekende wereldburgers die de Vrije Universiteit Brussel wil opleiden.

Bibliografie

- (1) De Brusselse bevolking : een demografische doorlichting. P. Deboosere et al. , Brussels Studies, maart 2009
- (2) BRIO, Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum; www.briobrusssel.be
  - BRIO-taalbarometer 3 : diversiteit als norm
  - BRIOFICHE Brussel=meervoudige(hoofd)stad
  - BRIOFICHE BRIO-taalbarometer(s) : taalkennis en taalgebruik in Brussel
  - BRIOFICHE Het hoger onderwijs in Brussel
- (3) De Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk gewest : 20 jaar socio-economische evolutie in Brussel; www.bisa.irisnet.be
- (4) The Brussels metropolitan labor market(s), J. Konings and W. Torfs, december 2012; www.brusselsmetropolitan.eu
- (5) Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving, Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van Taalbarometer 3, R. Jansen, VUBPRESS (2013)
- (6) Brussels 2.0 Rapport, Evaluatie & Monitoring van het Hoger Onderwijs in Brussel, afdeling Hoger Onderwijs van het Agentschap Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen (AHOVOS), juli 2014
- (7) Analyse van het studierendement op basis van beleidsgegevens 0809-1213 uit het Datawarehouse Hoger Onderwijs, Dienst Strategie en Beleidsondersteuning, VUB, augustus 2014
- (8) Gegevens omgevingsanalyse Aanmoedigingsfonds, Departement Onderwijs en Vorming, 2014
- (9) Analyse gegevens studentenmonitor VUB 0708-1112
- (10) Quality culture in European Universities: a bottom-up approach. Report on the three rounds of the quality culture project 2002-2006. European University Association (2006)
- (11) A. Surssock, Examining Quality Culture Part II: Processes and Tools – Participation, Ownership and Bureaucracy. European University Association (2011)
- (12) R. Griffiths, Knowledge production and the research-teaching nexus : the case of the built environments disciplines. Studies in higher education, 29, 709-726 (2004)
- (13) H. Coonen, Onderwijs op de Universiteit, Verkennende studie naar de professionalisering en loopbaanperspectieven van universitair onderwijspersoneel. Garant (Antwerpen-Apeldoorn) (2014)
- (14) Voorliggende visietekst sluit aan bij de algemene VUB-visie en doelstellingen m.b.t. duurzame ontwikkeling <http://www.vub.ac.be/MICO/downloads/Strategie%20DOVUB%20FINAL%20110315.pdf> (geraadpleegd 23/09/2014), opgesteld door de stuurgroep 'Duurzame Ontwikkeling' (RvB 2011).
- (15) United Nations (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* (i.e. Brundtland Rapport).
- (16) Departement Leefmilieu, Natuur en Energie. Project Ecocampus (2014). *Leidraad. Duurzame ontwikkeling als kompas bij de opmaak van leerresultaten*, pp. 13-14.
Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (2010). *De Vlag en de lading. Educatie voor duurzame ontwikkeling*, pp. 4-5.
W. Lambrechts et.al. (2009). *Duurzaam Hoger Onderwijs. Appel voor verantwoord onderrichten, onderzoeken en ondernemen*, Lannoo Campus Leuven, pp. 15-19.